

Miejska Biblioteka Publiczna
im. Józefa A. i Andrzeja S. Załuskich
w Radomiu

CZERWIEC '76
BIBLIOGRAFIA
za lata 2006 – 2011

Radom 2011

Miejska Biblioteka Publiczna
im. Józefa A. i Andrzeja S. Załuskich
w Radomiu

CZERWIEC '76

BIBLIOGRAFIA

za lata 2006 – 2011

Radom 2011

Bibliografię opracowała

Maria KACZMARSKA

Kierownik Działu Informacyjno-Bibliograficznego MBP w Radomiu

Skład i łamanie

MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA w Radomiu

Dz. Inf.
94(438).083

4988

94(438).083 : 323.22/26 : 016
323.22/26
016

ISBN 978-83-930213-5-2

Druk i oprawa:

MULTICOLOR

ul. Żeromskiego 75

26-600 Radom

Spis treści

Przedmowa	4
Wykaz tytułów czasopism	5
Wykaz ważniejszych skrótów	6
CZERWIEC '76. Bibliografia	7
Indeks osobowy	28
Bogdan Bek – Echa wydarzeń czerwcowych z 1976 roku w prasie zagranicznej	29

Przedmowa

Trzydziesta piąta rocznica protestu radomskich robotników to okazja do wydania czwartej części bibliografii „Czerwiec '76”. Zestawienie obejmuje materiał za lata 2006-2011. Został on zebrany na podstawie bibliografii ogólnopolskich i regionalnych:

- „Przewodnik Bibliograficzny”,
- „Bibliografia Zawartości Czasopism”,
- katalog Czytelni Regionalnej MBP w Radomiu,
- baza komputerowa bibliografii regionalnej województwa mazowieckiego.

Bibliografia rejestruje wydawnictwa zwarte i artykuły z czasopism.

Tak jak w poprzednich częściach układ zestawienia jest chronologiczny z podziałem na poszczególne lata. Korzystanie z bibliografii ułatwia wykaz czasopism, stosowanych skrótów oraz indeks osobowy.

Na końcu zamieściliśmy artykuł Bogdana Beka, pracownika radomskiej Delegatury Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Lublinie Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Tekst daje obraz odbioru Wydarzeń Czerwcowych w Polsce przez media i społeczeństwo krajów Europy Zachodniej. Może też służyć jako wskazówka bibliograficzna dla osób poszukujących oryginalnych artykułów prasowych.

Wykaz tytułów czasopism

- Arteria
- Ave
- Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska
- Echo Dnia Radomskie
- Gazeta Polska
- Gazeta Wyborcza
- Gazeta Wyborcza - Radom
- Gazeta Wyborcza - Radom dod. Czerwiec'76
- Gazeta Wyborcza - Radom dod. KOR
- Głos
- Gość Niedzielny dod. Ave Gość Radomski
- Informator Ziemi Skaryszewskiej
- Kronika Mazowiecka
- Miesięcznik Prowincjonalny
- Mówią Wieki
- Nad Zagożdżonką
- Nasz Dziennik
- Nasza Polska
- Niedziela
- Oronsko
- Panorama
- Panorama Radomska
- Polityka
- Polityka dod. Dekada Gierka
- Polityka dod. Pomocnik Historyczny
- Polska dod. Radom Nasze Miasto
- Profil
- Resursa
- Rocznik Lubelski
- Rzeczpospolita
- Rzeczpospolita dod. Najnowsza Historia Polaków
- 7 Dni
- Słowo Radomskie
- Teraz Radom
- Tygodnik Powszechny
- Tygodnik Powszechny dod. Ludzie tamtego Sierpnia
- Tygodnik Radomski
- Tygodnik Solidarność
- Wczoraj i Dziś Radomia
- Wprost
- Życie Powiśla
- Życie Warszawy
- Życie Warszawy dod. Życie Radomskie

Wykaz ważniejszych skrótów

Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska – Biuletyn Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” Ziemia Radomska	
dod.	– dodatek
et. al.	– et aliorum (i inni)
GP	– Galeria Prowincjonalna
il.	– ilustracje
IPN	– Instytut Pamięci Narodowej
KOR	– Komitet Obrony Robotników
ks.	– książka
nr	– numer
oprac.	– opracował
PRL	– Polska Rzeczpospolita Ludowa
przedm.	– przedmowa
red.	– redaktor
rozm.	– rozmowa
s.	– strona
streszcz. ang.	– streszczenie w języku angielskim
t.	– tom
tabl.	– tablice
współpr.	– współpraca
wyd. spec.	– wydanie specjalne
wydaw.	– wydawnictwo
ZOMO	– Zmilitaryzowane Oddziały Milicji Obywatelskiej
zred.	– zredagował
zob.	– zobacz

- 1. Barański Marek.** W harcerskiej Drużynie // *Głos*. – 2006, nr 39, s. 7-10
- 2. Bąk Zbigniew.** Niechciany pomnik Czerwca 76 : rzeźba Macieja Szańkowskiego czeka już 25 lat // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 96, s. 10, il.
- 3. Bąk Zbigniew.** Polityczna wystawa : otwarta w Domu Gąski i Esterki w rocznicę protestu robotniczego // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 143, s. 10, il.
- 4. Bili pięściami, pałkami, butami** // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 146, dod. *Czerwiec '76*, s. 4
- 5. (bk).** Obrazy o Czerwcu // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 147, s. 8, il.
- 6. Bochyński Romuald Krzysztof.** Czy powstanie pomnik Radomskiego Czerwca 76? // *Arteria*. – 2006, nr 4, s. 95-98, il.
- 7. Borowiecka Monika.** Poświęcili tablicę księdzu : w Szydłowcu pamiętali o bohaterskim kapłanie radomskiego czerwca // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 171, s. 4, il.
- 8. Bukalska Patrycja.** Dzień z życia Teodory Biegańskiej : co się stało w Radomiu w czerwcu 1976 // *Tygodnik Powszechny*. – 2006, nr 27, s. 14
- 9. Bukalska Patrycja.** Samotność księdza : stanął po stronie radomskich robotników i zapłacił za to życiem // *Tygodnik Powszechny*. – 2006, nr 27, s. 15
- 10. Chojecki Mirosław.** Mój czerwiec // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 46, dod. *Czerwiec '76*, s. 7, il.
- 11. Ciepielak Magdalena.** Nowe dokumenty Czerwca // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 274, s. 3, il.
- 12. Ciepielak Magdalena.** Oskarżony za Czerwiec : pierwszy zomowiec został oskarżony przez IPN o udział w „ścieżkach zdrowia” stosowanych wobec zatrzymanych po radomskim proteście w czerwcu 1976 roku // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 135, s. 3, il.
- 13. Ciepielak Magdalena.** ZOMO oskarżone // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 140, s. 5
- 14. CIG.** Mieszkańcy Mirca pamiętają o Kotlarzu // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 261, s. 3, il.
- 15. Cywiński Jan.** Szosą E-7 z pieniędzmi i pomocą // *Gazeta Wyborcza*. – 2006, nr 219, dod. *KOR* [nr] 1, s. 1-2
- 16. Deka Marta.** Pamięci wikariusza : odsłonięcie tablicy w kościele św. Leonarda w Mircu // *Gość Niedzielny*. – 2006, nr 47, dod. *Ave Gość Radomski*, nr 31, s. VII, il.
- 17. Deka Marta.** To było przerażające : rekonstrukcja starć z milicją

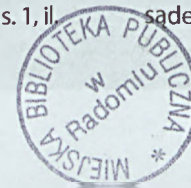
- z czerwca 1976 r. // *Gość Niedzielny*. – 2006, nr 27, dod. *Ave Gość Radomski*, nr 11, s. III, il.
18. **Doroszevska Urszula**. Harcerskie wychowanie // *Głos*. – 2006, nr 39, s. 11-14
19. **Dudek Antoni**. Czerwiec wolności : poznański Czerwiec '56 to ostatnie polskie powstanie narodowe, a radomski Czerwiec '76 to koniec mitu tzw. drugiej Polski // *Wprost*. – 2006, nr 25, s. 78-80
20. **Eisler Jerzy**. To było coś więcej niż bunt o kiełbasę // *Życie Warszawy*. – 2006, nr 146, s. 10-11, il.
21. **Jurek Anna**. Odszkodowania dla ofiar Czerwca // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 94, s. 3
22. **Kaczmarek Maria**. Czerwiec '76 : bibliografia za lata 2001-2006 / Ilona Michalska. - Radom : Miejska Biblioteka Publiczna, 2006. - 23 s. ; 20 cm.
23. **Kalita Marek**. Dla nas on już jest święty // *Nasz Dziennik*. – 2006, nr 199, s. 14
24. **Kamiński Stanisław Zbigniew**. Pamiętny piątek sprzed trzydziestu lat // *Miesięcznik Prowincjonalny*. – 2006, nr 5-6, s. 6-7, il.
25. **Kasińska Krystyna**. Jak kamienie... : w 30. rocznicę Radomskiego Czerwca // *Miesięcznik Prowincjonalny*. – 2006, nr 5-6, s. 4-6, il.
26. **Kępka Agnieszka**. Radomski Czerwiec - bądźmy dumni // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 145, s. 2
27. **KMG**. Sprawiedliwość jego trwać będzie zawsze... // *Gość Niedzielny*. – 2006, nr 32, dod. *Ave Gość Radomski*, nr 16, s. III, il.
28. **Kołodziejczyk Marcin**. Niepokorni : czerwiec 1976 r. : narodziny skutecznej opozycji // *Polityka*. – 2006, nr 19, dod. *Pomocnik Historyczny* nr 2, s. 3-9
29. **Koś Barbara**. O chleb i wolność : w 30-lecie Radomskiego Czerwca // *Słowo Radomskie*. – 2006, nr 108, s. 4, il.
30. **Koś Barbara**. Płyta pamięci Czerwca '76 : niezwykle nagranie z koncertu w radomskim kościele : krążek został wysłany do wielu ośrodków medialnych na świecie // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 228, s. 4, il.
31. **Koś Barbara**. Polityczna wystawa : kilkadziesiąt osób oglądało w ostatnią niedzielę głośną wystawę, prezentowaną w salach Muzeum Sztuki Współczesnej // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 236, s. 8, il.
32. **Koś Barbara**. Powiew wolności : czy w Radomiu stanie pomnik Czerwca '76? // *Słowo Radomskie*. – 2006, nr 94, s. 5, il.
33. **Kotliński Robert**. Radomska lekcja historii // *Tygodnik Radomski*. – 2006, nr 25, s. 8, il.
34. **Krzemiński Tadeusz**. Fotografie Tadeusza Krzemińskiego (Galeria Prowincjonalna) // *Miesięcznik Prowincjonalny*. – 2006, nr 5-6, s. GP 1-8, il.
35. **Krzysztofik Marcin**. Władza karała surowo // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 146 dod. *Czerwiec '76*, s. 4, il.
36. **Kuroń Jacek**. Nie do opowiadania : 30 lat temu powstał Komitet Obrony Robotników – niepublikowany wywiad / rozm. Andrzej Friszke, Andrzej Paczkowski // *Tygodnik Powszechny*. – 2006, nr 38, s. 4-5
37. **Kurski Jarosław**. Walili mnie pałą po piętach // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 219, dod. *KOR*, s. 4, il.
38. **Kutkowski Piotr**. Archiwa pełne prawdy : na wystawie w Radomiu prezentowane są niezwykle dokumenty kompromitujące służby specjalne Polski Ludowej // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 209, s. 6, il.
39. **Kutkowski Piotr**. Dym wyciska łzy : radomianie przypomnieli wydarzenia sprzed 30 lat // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 146, s. 2, il.
40. **Kutkowski Piotr**. Ja przeżyłem „ścieżki zdrowia” : radomianin Jerzy Rychlicki opowiedział nam o nieznanych historykom wydarzeniach Czerwca 1976 roku // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 138, s. 6, il.
41. **Kutkowski Piotr**. Muszą zapłacić : od dzisiaj będą przyjmowane wnioski o pomoc dla uczestników radomskie-
- go Czerwca '76 // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 180, s. 2, il.
42. **Kutkowski Piotr**. Podziękowania po 30 latach : jak Komitet Obrony Robotników pomagał uczestnikom protestu w czerwcu 1976 roku? : wspominają po 30 latach bohaterowie tamtych czasów i wydarzeń // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 221, s. 8-9, il.
43. **Kutkowski Piotr**. 30. [Trzydziesta] rocznica Radomskiego Czerwca // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 146, s. 3, il.
44. **Kutkowski Piotr**. Zdjęcia nieznanne : fotografie z radomskiego protestu w czerwcu 1976 roku przeleżały w ukryciu wiele lat : dziś zostały pokazane publicznie po raz pierwszy // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 144, s. 9, il.
45. **Lilpop Jacek**. Kto dziś upomni się o robotników : uwagi na marginesie obchodów 30-lecia założenia KOR // *Głos*. – 2006, nr 40/43, s. 10
46. **Lipski Jan Józef**. KOR : Komitet Obrony Robotników - Komitet Samoobrony Społecznej / wstęp Andrzej Friszke ; oprac. przypisów Grzegorz Waligóra, Jan Tomasz Lipski. – Warszawa : Instytut Pamięci Narodowej - Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2006. – 645, [3] s., [24] s. tabl. : il. ; 22 cm. – (Relacje i Wspomnienia ; t. 10)
47. **Lipski Jan Józef**. Wydarzenia czerwcowe // W: KOR : Komitet Obrony Ro-

- botników - Komitet Samoobrony Społecznej. Warszawa, 2006. S. 115-128
48. **Losz Krzysztof.** Zdążymy na rocznicę : Sejm pracuje nad ustawą dla represjonowanych // *Słowo Radomskie.* – 2006, nr 95, s. 1
49. **Łączyński Krzysztof.** Rodowody niepokornych // *Głos.* – 2006, nr 39, s. 14-15
50. **M.S.** Męczennik czerwca 1976 : ks. Roman Kotlarz, kapłan, duszpasterz, patriota, antykomunista // *Głos.* – 2006, nr 29/30, s. 3
51. **Macierewicz Antoni.** Czerwiec '76 – droga do niepodległości // *Głos.* – 2006, nr 25/26, s. 23
52. **Macierewicz Antoni.** Jak powstał Komitet Obrony Robotników // *Głos.* – 2006, nr 39, s. 2
53. **MAR.** Uchwała w rocznicę Radomskiego Czerwca '76 // *Gazeta Wyborcza - Radom.* – 2006, nr 129, s. 3
54. **MD.** By nie zapomnieć // *Gość Niedzielny.* – 2006, nr 25, dod. *Ave Gość Radomski*, nr 10, s. I, il.
55. **Medale dla bohaterów** Radomskiego Czerwca '76 // *Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska.* – 2006, nr 652, s. 1, il.
56. **Metzger Renata.** Chwała ci za to, miasto Radom : uroczyste obchody 30. rocznicy wydarzeń czerwca 1976 r. w Radomiu / Małgorzata Ru-
- sek // *Gazeta Wyborcza.* – 2006, nr 147, s. 7, il.
57. **Metzger Renata.** Jak partia nienawidziła warcholów // *Gazeta Wyborcza - Radom.* – 2006, nr 146 dod. *Czerwiec '76*, s. 5, il.
58. **Metzger Renata.** Modlitwa papieża // *Gazeta Wyborcza - Radom.* – 2006, nr 145, s. 6
59. **Metzger Renata.** Mur za pomnikiem // *Gazeta Wyborcza - Radom.* – 2006, nr 134, s. 3, il.
60. **Metzger Renata.** Ofiary Czerwca '76 czekają na ustawę // *Gazeta Wyborcza - Radom.* – 2006, nr 142, s. 3
61. **Metzger Renata.** Polscy artyści wobec systemu // *Gazeta Wyborcza - Radom.* – 2006, nr 144, s. 6, il.
62. **Metzger Renata.** Radom'76 : żebyście wiedzieli, jak bili // *Gazeta Wyborcza.* – 2006, nr 145, s. 3
63. **Metzger Renata.** Radomski Czerwiec - 30 lat // *Gazeta Wyborcza - Radom.* – 2006, nr 146, s. 1, il.
64. **Metzger Renata.** Rocznica Czerwca '76 // *Gazeta Wyborcza - Radom.* – 2006, nr 147, s. 1, il.
65. **Metzger Renata.** Wystawa w radomskiej delegaturze IPN // *Gazeta Wyborcza - Radom.* – 2006, nr 149, s. 3, il.
66. **Metzger Renata.** Zapraszamy na wystawę // *Gazeta Wyborcza - Radom.* – 2006, nr 140, s. 1
67. **MGD.** Zomowiec odpowie przed sądem okręgowym // *Gazeta Wyborcza - Radom.* – 2006, nr 239, s. 1
68. **Michalska Ilona.** Dlaczego moja babcia poszła pod Komitet? // *Miesięcznik Prowincjonalny.* – 2006, nr 5-6, s. 26-30, il.
69. **Mizera Radosław.** Biskup Zimowski o projekcie ustawy rehabilitacyjnej uczestników radomskiego protestu // *Ave.* – 2006, nr 11, s. 7
70. **Mizerski Wiesław.** Ludzie przychodzili i chcieli mówić / rozm. Renata Metzger // *Gazeta Wyborcza - Radom.* – 2006, nr 146, dod. *Czerwiec '76*, s. 8, il.
71. **Mizerski Wiesław.** Ważna data polskiej historii / rozm. Wojciech Ozimek // *Życie Warszawy.* – 2006, nr 145, dod. *Życie Radomskie*, nr 18, s. 6, il.
72. **Morgiewicz Emil.** Z „Ruchu” do KOR-u i dalej // *Głos.* – 2006, nr 39, s. 12
73. **MZM.** Radom, Ursus, Płock : tak było 30 lat temu // *Nasza Polska.* – 2006, nr 25, s. 11
74. **Naimski Piotr.** Latem 1976 roku // *Głos.* – 2006, nr 39, s. 3, 6-7
75. **Narbutt Maja.** Cóż pana do nas sprowadza? // *Rzeczpospolita.* – 2006, nr 146, dod. s. I-III
76. **Natorski Rafał.** Będą odszkodowania za ścieżki zdrowia : rekompensa-
- ty dla poszkodowanych w czerwcu 1976 roku // *Życie Warszawy.* – 2006, nr 187, dod. *Życie Radomskie*, nr 25, s. 10, il.
77. **Natorski Rafał.** Chichot historii na Placu Jagiellońskim : dyskusja o budowie pomnika poświęconego „Czerwcowi '76” // *Życie Warszawy.* – 2006, nr 100, dod. *Życie Radomskie*, nr 10, s. 11, il.
78. **Natorski Rafał.** Niemile uczucie być zomowcem : rekonstrukcja wydarzeń z czerwca 1976 roku // *Życie Radomskie*, nr 19, s. 4-5, il.
79. **Niemirski Zbigniew.** Byłem z tymi ludźmi // *Gość Niedzielny.* – 2006, nr 37, dod. *Ave Gość Radomski*, nr 37, s. VI, il.
80. **Niemirski Zbigniew.** O pamięci i zapomnieniu : 30 rocznica robotniczego protestu w Radomiu // *Gość Niedzielny.* – 2006, nr 27, dod. *Ave Gość Radomski*, nr 11, s. IV-V, il.
81. **Niemirski Zbigniew.** (Za)bita nadzieja // *Gość Niedzielny.* – 2006, nr 26, dod. *Ave Gość Radomski*, nr 10, s. IV-V, il.
82. **Olśzewski Jan.** Okiem obrońcy // *Głos.* – 2006, nr 39, s. 3, 8-11
83. **Onyszkievicz Wojciech.** „Jedynka” była dla nas prawdziwą szkołą // *Głos.* – 2006, nr 39, s. 13-14

84. **Operacja cenowa** // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 143, s. 5, il.
85. **Paczkowski Andrzej**. Generacja buntowników : Czerwiec 1956 i Czerwiec 1976 : dwa etapy w powojennej historii Polski / rozm. Michał Kuźmiński // *Tygodnik Powszechny*. – 2006, nr 27, s. 9, il.
86. **Petz Janusz**. Już płacą za Czerwiec : pokrzywdzeni składają wnioski za represje podczas Czerwca 1976 : złożono już 25, czeka kolejne 90 osób // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 185, s. 2, il.
87. **Petz Janusz**. Oskarżony za ścieżki zdrowia : na pierwszej rozprawie przed radomskim sądem były ZOMO-wiec nie przyznaje się do winy // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 291, s. 2, il.
88. **Piotrowski Marcin**. Powiew historii // *7 Dni*. – 2006, nr 29, s. 7, il.
89. **Podlipniak Paweł**. Radom miasto niesławne // *Tygodnik Solidarność*. – 2006, nr 27, s. 8, il.
90. **(pok)**. Dym nad komitetem : odtworzą wydarzenia Czerwca 1976 // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 119, s. 1
91. **(pok)**. Lekcja historii : wystawa o Czerwcu '76 // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 106, s. 10, il.
92. **(pok)**. Medale za Czerwiec '76 : medale wręczano uczestnikom protestu i pokrzywdzonym // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 268, s. 3, il.
93. **(pok)**. Msza poświęcona pamięci księdza Kotlarza : tęcza towarzyszyła modlitwom radomian // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 192, s. 3, il.
94. **(pok)**. Na rocznicę Czerwca '76 : nowe otoczenie starego pomnika // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 119, s. 10, il.
95. **(pok)**. Odszkodowania za Czerwiec '76 : pieniądze po latach // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 260, s. 4
96. **(pok)**. Oskarżony zomowiec : przed sądem staną kolejni za bicie w czerwcu 1976 r. // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 196, s. 3
97. **(pok)**. Papięski dąb rośnie już obok tablicy : pamięci zamordowanego księdza Romana Kotlarza // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 145, s. 1, il.
98. **(pok)**. Ściganie represji : będzie nowe śledztwo w sprawie Czerwca 1976 roku // *Echo Dnia Radomskie*. – 2006, nr 101, s. 2, il.
99. **Radom**, Ursus'76 / oprac. Jerzy S. Majewski // *Gazeta Wyborcza*. – 2006, nr 146, s. 1-4
100. **RAF**. Nie potrafimy docenić naszej wolności : trzydziesta rocznica radomskiego czerwca // *Życie Warszawy*. – 2006, nr 145, dod. *Życie Radomskie*, nr 18, s. 4-5, il.
101. **Rejczak Jan**. Rzecznik praw boskich i ludzkich // *Tygodnik Solidarność*. – 2006, nr 36, s. 24-25, il.
102. **REM**. Wypłaty dla ofiar Czerwca '76 // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 273, s. 3, il.
103. **Romaszewska Zofia**. Romaszewscy od spraw bezprawia... / Zbigniew Romaszewski ; rozm. Paweł Smoleński // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 219, dod. KOR, s. 3-4, il.
104. **Romaszewski Zbigniew**. To były protesty radykalnie antyreżimowe / rozm. Andrzej Kaczyński // *Rzeczpospolita*. – 2006, nr 149, s. A9
105. **Romaszewski Zbigniew**. W akcji pomocy // *Głos*. – 2006, nr 39, s. 16-17
106. **Rusek Małgorzata**. Koledzy z Fabryki Broni dla ofiar Czerwca // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 151, s. 1
107. **Rusek Małgorzata**. Na honorowych miejscach / Renata Metzger // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 147, s. 3, il.
108. **Rusek Małgorzata**. Nowe tropy do sprawców „ścieżek” // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 255, s. 1, il.
109. **Rusek Małgorzata**. Pomoc dla robotników z Radomia / Renata Metzger // *Gazeta Wyborcza*. – 2006, nr 154, s. 6, il.
110. **Rusek Małgorzata**. Pomoc za miesiąc // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 229, s. 3
111. **Rusek Małgorzata**. Tysiąc za Czerwiec '76 // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 181, s. 1, il.
112. **Rusek Małgorzata**. Zafałszowana geneza powstania KOR // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 223, s. 1, il.
113. **Rusek Małgorzata**. ZOMO się nie przyznaje // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 292, s. 1, il.
114. **Sasanka Paweł**. Bunt zachwiał władzę // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2006, nr 146, dod. *Czerwiec '76*, s. 3, il.
115. **Sasanka Paweł**. Czerwiec 1976 : geneza, przebieg konsekwencje. – Warszawa : Instytut Pamięci Narodowej, 2006. – 451, [1] s. : il. ; 24 cm. – (Monografie / Instytut Pamięci Narodowej ; t. 25)
116. **Sasanka Paweł**. Czerwiec 1976 : Radom, Ursus, Płock / Sławomir Stępień, przedm. Jerzy Eisler. – Warszawa : Instytut Pamięci Narodowej, 2006. – 162, [1] s. : il. ; 29 cm
117. **Sasanka Paweł**. Konsultacje czerwcowe : strajki 1976 // *Rzeczpospolita*. – 2006, nr 146, dod. s. I-III
118. **Sasanka Paweł**. Miasto napiętnowane : z Pawłem Sasanką, pracownikiem Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej IPN w Warszawie i autorem książki o roku 1976, rozm. Patrycja Bukalska // *Tygodnik Powszechny*. – 2006, nr 27, s. 15

119. **Sasanka Paweł.** Tragiczny „polski miesiąc” / rozm. Maciej Winnicki // *Nasz Dziennik*. – 2006, 146, s. 13-14
120. **Sawicki Aleksander.** Radomski Czerwiec 1976 // *Wczoraj i Dziś Radomia*. – 2006, nr 2, s. 5-9, il.
121. **Smoleński Paweł.** Tak się zaczął KOR // *Gazeta Wyborcza*. – 2006, nr 146, s. 18-19, il.
122. **Spalek Robert.** Rewolta roku 1976 // *Gazeta Polska*. – 2006, nr 26 s. 24
123. **Sulich-Kosiec Magdalena.** Przed sądem po trzydziestu latach // *Życie Warszawy*. – 2007, nr 5, dod. *Życie Radomskie*, nr 1, s. 3, il.
124. **Szańkowski Maciej.** Powiew : z prof. Maciejem Szańkowskim, autorem Koncepcji Pomnika Radomskiego Czerwca '76, rozm. Redakcja Kwartalnika „Orońsko” // *Orońsko*. – 2006, nr 3-4, s. 53-56, il.
125. **Szymowski Leszek.** Zbrodnia ministerialna // *Gazeta Polska*. – 2006, nr 10, s. 22-23
126. **3049 [Trzy tysiące czterdzieści dziewięć]** kroków, wykład // *Profil*. – 2006, nr 6, s. 12-13, il.
127. **Waluś-Zawadzka Ewa.** Trzydzieści lat po „ścieżkach zdrowia” : wypłacono odszkodowania uczestnikom protestu robotniczego // *Życie Warszawy*. – 2006, nr 302, dod. *Życie Radomskie*, nr 42, s. 8, il.
128. **Winnicki Maciej.** Męczennik Czerwca '76 // *Nasz Dziennik*. – 2006, nr 146, s. 20
129. **Winnicki Maciej.** Na pomoc czekają wiele lat // *Nasz Dziennik*. – 2006, nr 194, s. 11, il.
130. **Zaremba Marcin.** Warchoły i miększe rury // *Polityka*. – 2006, nr 26, s. 68-70
131. **Ziętek Janina.** Projekt edukacyjny „Radomski Czerwiec '76 - krok do niepodległości” // *Kronika Mazowiecka*. – 2005, nr 2, s. 31, il.
132. **Zimowski Zygmunt.** Abyśmy wzrastali w sprawiedliwości, solidarności i miłości przed Obliczem Pana : list pasterski ks. biskupa Zygmunta Zimowskiego z okazji 30 rocznicy radomskiego protestu robotniczego z czerwca 1976 r. // *Nasz Dziennik*. – 2006, nr 140, s. 15
133. **Zimowski Zygmunt.** Miasto, które upomniało się o Boga i chleb // *Nasz Dziennik*. – 2006, nr 161, s. 12
134. **(bk).** Pamięci bohaterskiego księdza // *Echo Dnia Radomskie*. – 2007, nr 222, s. 3, il. // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 69, s. 3
135. **Bukalska Patrycja.** Zwykli i zapomniani : jak żyją dzisiaj ludzie poszkodowani przez rządzących w PRL : przykład Radomia // *Tygodnik Powszechny*. – 2007, nr 22, s. 17, il.
136. **Bysiec Zofia.** PRL na wystawie w Elektrowni // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 152, s. 4
137. **Ciepielak Magdalena.** Bez wyroku za Czerwiec // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 250, s. 3
138. **Ciepielak Magdalena.** Dokonać weryfikacji : wyroki wobec represjonowanych // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 44, s. 3, il.
139. **Ciepielak Magdalena.** Finał sprawy zomowca // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 256, s. 1
140. **Ciepielak Magdalena.** Przed sądem o bolesnych sprawach // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 27, s. 3.
141. **Ciepielak Magdalena.** Świadek rozpoznał oskarżonego zomowca // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 14, s. 1
142. **Ciepielak Magdalena.** W sprawie zomowca zeznawał jego dowódca // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 664, s. 6-7, il.
143. **Czy musiało** dojść do wydarzeń czerwcowych 1976 r.? // *Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska*. – 2007, nr 664, s. 6-7, il.
144. **Friszke Andrzej.** Z ziemi polskiej do włoskiej // *Polityka*. – 2007, nr 39, s. 76-79
145. **Kaczmarek Iwona.** Zrozumieć tamte czasy / Piotr Miękus // *7 Dni*. – 2007, nr 89, s. 6
146. **Kalendarium** : 25 czerwca 1976 // *Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska*. – 2007, nr 664, s. 3
147. **Kępka Agnieszka.** Nowe akta w radomskim IPN // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 240, s. 4
148. **KMG.** Artystyczny finał : finisaż wystawy „Ikony zwycięstwa” // *Gość Niedzielny*. – 2007, nr 39 dod. *Ave Gość Niedzielny*, nr 39, s. VII, il.
149. **Koś Barbara.** Rocznica Czerwca i „Ikony zwycięstwa” // *Echo Dnia Radomskie*. – 2007, nr 147, s. 4, il.
150. **Kowalik Szczepan.** ...byłem z tymi ludźmi : życie i działalność księdza Romana Kotlarza / Arkadiusz Kutkowski, Jerzy Kutkowski. - Radom : Katedra Radomska : Wydawnictwo

- Instituto Technologii i Eksploatacji
- PIB, 2007. – 223 s. : il. ; 25 cm.
151. **Kowalik Szczepan.** Tajemnica śmierci ks. Romana Kotlarza // *Nasz Dziennik*. – 2007, nr 47, s. 20-21
152. **Krzysztofik Marcin.** Represje w czerwcu 1976 r. // *Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska*. – 2007, nr 664, s. 3-5, il.
153. **Ks. Roman** // *Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska*. – 2007, nr 666, s. 6-7, il.
154. **Kutkowski Arkadiusz.** „...ksiądz musi zaprzestać” // *Życie Powiśla*. – 2007, nr 4, s. 29-30, il.
155. **Kutkowski Arkadiusz.** Wystawa pamięci księdza Romana Kotlarza / rozm. Barbara Koś // *Echo Dnia Radomskie*. – 2007, nr 145, s. 9
156. **Kutkowski Piotr.** Podziękowanie za Czerwiec // *Echo Dnia Radomskie*. – 2007, nr 143, s. 6, il.
157. **Kutkowski Piotr.** Uczcili pamięć księdza Romana Kotlarza // *Echo Dnia Radomskie*. – 2007, nr 146, s. 4, il.
158. **Losz Krzysztof.** Zginął, bo głosił Słowo Boże // *Nasz Dziennik*. – 2007, nr 170, s. 10
159. **Ludwińska Agata.** Grunt i pomnik w rękach miasta // *Nasze Miasto*. – 2007, nr 10, s. 5, il.
160. **Majchrzak Aleksandra.** Bili, gdzie popadło // *7 Dni*. – 2007, nr 67, s. 5, il.
161. **Malicki Jacek.** Radomski Czerwiec 1976 r. // *Nad Zagożdżonką*. – 2007, nr 10, s. 6-7, il.
162. **MAR.** W 31 lat po... // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 146, s. 1
163. **Metzger Renata.** Komisja za Powiewem // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 45, s. 3, il.
164. **Miękus Piotr.** Skazany za Czerwiec '76 // *7 Dni*. – 2007, nr 107, s. 3
165. **Natorski Rafał.** Bohaterskie życie niepokornego kapłana : kiedy poznamy prawdę o śmierci księdza Romana Kotlarza? // *Życie Warszawy*. – 2007, nr 150, dod. *Życie Radomskie*, nr 150, s. 9, il.
166. **Natorski Rafał.** Rocznicowe syreny zawyły, ale nie wszędzie : trzydziesta pierwsza rocznica Radomskiego Czerwca // *Życie Warszawy*. – 2007, nr 150, dod. *Życie Radomskie*, nr 150, s. 2, il.
167. **Natorski Rafał.** Sprawiedliwość przyszła po wielu latach : pierwszy wyrok w sprawie sprawców „ścieżek zdrowia” // *Życie Warszawy*. – 2007, nr 215, dod. *Życie Radomskie*, nr 215, s. 2, il.
168. **Niemirski Zbigniew.** Ksiądz musi zaprzestać : 31. rocznica wydarzeń radomskiego Czerwca '76 // *Gość Niedzielny*. – 2007, nr 27, dod. *Ave Gość Niedzielny*, nr 27, s. III, il.
169. **NIKA.** W rocznicę Czerwca '76 // *7 Dni*. – 2007, nr 88, s. 7
170. **Petz Janusz.** Sąd na historię : wczoraj odbywała się ostatnia rozprawa przeciwko milicjantowi oskarżonemu o tłumienie protestu w 1976 roku w Radomiu // *Echo Dnia Radomskie*. – 2007, nr 224, s. 2, il.
171. **Piotrowski Marcin.** Polemika na temat pomnika // *7 Dni*. – 2007, nr 74, s. 7, il.
172. **(pok).** Rocznicza Czerwca // *Echo Dnia Radomskie*. – 2007, nr 141, s. 6, il.
173. **(ppp).** Ks. Roman Kotlarz // *Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska*. – 2007, nr 664, s. 8, il.
174. **Reszka Paweł.** Ścieżka zdrowia - odseparowanie od sytuacji zagrożenia / Renata Metzger // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 42, s. 6, il.
175. **Rusek Małgorzata.** Był z nimi // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 200, s. 4, il.
176. **Rusek Małgorzata.** Były milicjant skazany za pobicie w 1976 roku // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 212, s. 1, il.
177. **Rusek Małgorzata.** IPN : strażnicy więzienni przed sądem // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 51, s. 1, il.
178. **Rusek Małgorzata.** Kolejny milicjant odpowie za Czerwiec '76 // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 242, s. 3, il.
179. **Rusek Małgorzata.** Milicjanci : nikt nie bił // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 178, s. 3, il.
180. **Rusek Małgorzata.** Na honorowych miejscach / Agnieszka Kępka // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 147, s. 3, il.
181. **Rusek Małgorzata.** Na rocznicę // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 141, s. 4, il.
182. **Rusek Małgorzata.** Prokurator IPN : więzienie dla byłego zomowca // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 225, s. 1, il.
183. **Rusek Małgorzata.** Radomski Czerwiec / Agnieszka Kępka // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 147, s. 3, il.
184. **Rusek Małgorzata.** Sprawiedliwość za Czerwiec '76 // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 146, s. 1, il.
185. **Rusek Małgorzata.** Szacunek po trzydziestu latach // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2007, nr 46, s. 4, il.
186. **Sielezin Jan Ryszard.** Potrzebne śledztwo IPN // *Nasz Dziennik*. – 2007, nr 197, s. 12-13, il.
187. **Sulich-Kosiec Magdalena.** Przed sądem po trzydziestu latach // *Ży-*

cie Warszawy. – 2007, nr 5, dod. *Życie Radomskie*, nr 1, s. 3, il.

188. **Sulich-Kosiec Magdalena.** Tortury w aresztach PRL : Czerwiec '76 : IPN apeluje do poszkodowanych o pomoc w ukaraniu winnych // *Życie Warszawy*. – 2007, nr 58, dod. *Życie Radomskie*, nr 10, s. 3, il.

189. **Witczak Agnieszka.** Wystawa w Lipsku // *Echo Dnia Radomskie*. – 2007, nr 292, s. 9, il.

190. **WZ/COM.** Ikony zwycięstwa w centrum Elektrownia // *Życie Warszawy*. – 2007, nr 150, dod. *Życie Radomskie*, nr 150, s. 12, il.

2008

191. **CIG.** 32 [Trzydzieści dwa] lata temu : rocznica Czerwca // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2008, nr 148, s. 1, il.

192. **Długołęcki Piotr.** Czerwiec '76 a polityka zagraniczna PRL // *Mówią Wieki*. – 2008, nr 3, s. 89-95, il.

193. **Dołowska Alicja.** Czerwiec '76 pamiętamy // *Tygodnik Solidarność*. – 2008, nr 27, s. 8-9, il.

194. **Drela Anna.** Czekam na prawdę // *Polska*. – 2008, nr 232, dod. *Radom Nasze Miasto*, nr 40, s. 3, il.

195. **Drela Anna.** Radom sądzi za '76 // *Polska*. – 2008, nr 232, s. 1, il.

196. **Drela Anna.** 30 [Trzydziestu] zomowców odpowie za Radom // *Polska*. – 2008, nr 237, s. 9, il.

197. **Dzikowska Elwira.** Radomski Czerwiec 1976 - zapisany w pamięci. – (Świadkowie Historii) // *Resursa*. – 2008, nr 7-8, s. 7-8, il.

198. **Kaczmarek Iwona.** Nasze siły nikłe // *7 Dni*. – 2008, nr 158, s. 5

199. **Karolak Anna.** Wystawa „Ksiądz musi zaprzestać”. Życie i działalność księdza Romana Kotlarza // *Informator Ziemi Skaryszewskiej*. – 2008, nr 52, s. 43, il.

200. **Kowalik Szczepan.** Wiedzieli, jak zabić? : jutro mija 80. rocznica urodzin ks. Romana Kotlarza // *Nasz Dziennik*. – 2008, nr 243, s. 16-17, il.

201. **...ksiądz** musi zaprzestać : życie i działalność księdza Romana Kotlarza /scenariusz wystawy Arkadiusz Kutkowski ; współp. Agnieszka Jarczyńska [et al.]. – [Radom] : [Instytut Pamięci Narodowej], [2008]. – [22] s. : il.; 21x30 cm.

202. **Kutkowski Piotr.** Jak wyróżnić rachunki // *Echo Dnia Radomskie*. – 2008, nr 39, s. 10, il.

203. **Kutkowski Piotr.** To nie było zwykłe bicie // *Echo Dnia Radomskie*. – 2008, nr 109, s. 1, il.

204. **Kutkowski Piotr.** Ważne dowody gdzieś zaginęły // *Echo Dnia Radomskie*. – 2008, nr 119, s. 2, il.

205. **Kutkowski Piotr.** Za krzywdy należy się godziwa rekompensata // *Echo Dnia Radomskie*. – 2008, nr 278, s. 4, il.

206. **Losz Krzysztof.** „Ścieżki zdrowia”? Nie widziałem... // *Nasz Dziennik*. – 2008, nr 260, s. 4, il.

207. **Luciński Sebastian.** Ścieżki zdrowia to nie zbrodnia komunistyczna?

// *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2008, nr 109, s. 3

208. **Łowicz** przesporił / Radom : obchody 32. rocznicy Radomskiego Czerwca '76 // *Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska*. – 2008, nr 681, s. 1-2, il.

209. **Macierewicz Antoni**. Jak powstał Komitet Obrony Robotników // *Gazeta Polska*. – 2008, nr 38, s. 22-23

210. **Natorski Rafał**. Wściekłość oszukiwanych // *7 Dni*. – 2008, nr 139, s. 7, il.

211. **Natorski Rafał**. Za ścieżki zdrowia do sądu // *7 Dni*. – 2008, nr 132, s. 5

212. **Niepokorni** : rozmowy o Komitecie Obrony Robotników : relacje członków i współpracowników Komitetu Obrony Robotników zebrane w 1981 roku / przez Andrzeja Friszke i Andrzeja Paczkowskiego ; zred. Michał Okoński ; przy współpr. Macieja Szklarczyka ; przypisami opatrzył Andrzej Friszke. – Kraków : Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, 2008. – 675, [5] s. : il. ; 25 cm.

213. **Petz Janusz**. Pierwsze wnioski o odszkodowania // *Echo Dnia Radomskie*. – 2008, nr 3, s. 3, il.

214. **(pok)**. Bicie było, ale to nie zbrodnia // *Echo Dnia Radomskie*. – 2008, nr 106, s. 1

215. **(pok)**. Misja specjalna w Radomiu // *Echo Dnia Radomskie*. – 2008, nr 155, s. 4, il.

216. **(ppp)**. Radomski Czerwiec '76 // *Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska*. – 2008, nr 680, s. 3-4, il.

217. **Rusek Małgorzata**. Falstart wielkiego procesu zomowców // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2008, nr 238, s. 3, il.

218. **Rusek Małgorzata**. Razem bili, razem muszą być sądzeni // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2008, nr 100, s. 1

219. **Rusek Małgorzata**. Ruszył proces zomowców // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2008, nr 260, s. 3, il.

220. **Rusek Małgorzata**. Za krzywdy i represje // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2008, nr 3, s. 2, il.

221. **Rusek Małgorzata**. Znów sąd nad ZOMO // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2008, nr 98, s. 3, il.

222. **Sasanka Paweł**. Represje wobec uczestników strajków z czerwca 1976 r. // *Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska*. – 2008, nr 680, s. 6-8, il.

223. **(Sok)**. Poznają życie bohatera // *Echo Dnia Radomskie*. – 2008, nr 211, s. 5, il.

224. **(tnt)**. Dziś rocznica Czerwca : krzywdy, których doznali ludzie podczas robotniczego protestu w Radomiu nie zostały jeszcze naprawione // *Echo Dnia Radomskie*. – 2008, nr 146, s. 3, il.

225. **1972-1976** [Tysiąc dziewięćset siedemdziesiąt dwa – tysiąc dziewięćset siedemdziesiąt sześć] : szczęście

na kredyty i Radom / red. Maciej Rosalak, Tomasz Stańczyk, Jarosław Szarek, Ryszard Terlecki // *Rzeczpospolita*. – 2008, nr 12, dod. *Najnowsza historia Polaków. Oblicza PRL*, nr 10, s. 1-16

226. **Wróbel Marzena**. Są odszkodowania dla pokrzywdzonych / rozm. Hanna Jacobi // *Tygodnik Radomski*. – 2008, nr 4, s. 7, il.

227. **Zimowski Zygmunt**. Pasterze nie mogą milczeć, gdy owcom dzieje

się krzywdą : homilia księdza biskupa Zygmunta Zimowskiego, ordynariusza radomskiego, wygłoszona 25 czerwca 2008 r. w Radomiu przy pomniku upamiętniającym wydarzenia Czerwca '76 // *Nasz Dziennik*. – 2008, nr 152, s. 12

228. **Zomowcy** przyznają się do winy // *Tygodnik Radomski*. – 2008, nr 46, s. 2, il.

POLOGIE

Les brebis galeuses de Radom

Après les émeutes du 25 juin, les autorités polonaises ont choisi de faire d'une petite cité industrielle le symbole du « vandélisme antisocialiste ». C'est peut-être dangereux

■ Une curieuse campagne d'exécution collective se déroule, depuis une semaine, en Pologne. Dans d'innombrables meetings et dans la presse officielle, on fait une liste de gens et de villes de Radom, avec une indication de leur état mille fois répété : on se serait « soulevés de honte », le vendredi 25 juin, par la « révolte sociale » de la municipalité de ces habitants. Cette liste, les tribunes des autres villes sont également remplies et Giersek vient de déclamer à Katowice que « ce ne sera pas suffisant pour le reste pendant les années de travail que nous en faisons de nous qui, pour nous mêmes nous sommes soulevés de honte ». Mais, pour mieux illustrer la façon dont les « démons » utilisent cette situation, le P.C. polonais a choisi de mettre en évidence les événements de Radom.

Certain à tort, nous apprenons de la très officielle « Trybuna Ludu » que les membres d'une grande usine metallurgique qui porte « le nom glorieux du général Dąbór » (ancien commandant des Brigades internationales en Espagne, son nom est sur le mur de la ville) ont été punis pour leur attitude contre le bureau des trois administrateurs locaux lors d'une fête de l'industrialisme et autres entreprises de la ville. Les autorités de ces autres districts, après « Trybuna Ludu » et « A nous par le travail » et se sont joints aux applaudissements de Radom, à Radom, a été une grave punition.

Les tribunes des tribunes, mentionnent que le bureau du conseil régional du P.C. se souvient juste — expliquer le journal du P.C. — des « événements sociaux », des « travaux d'industrialisme » et des « travaux sociaux ». Rien d'étonnant si les « événements de radom » et des événements sont pas arrivés et 5. l'annonce de ces événements, ils ont été punis. Le plus gros, mentionnent, selon « Trybuna Ludu », est que les citoyens « ont été punis pour avoir organisé un meeting, le 25 et 26 novembre prochainement » et les « événements de radom ».

Les « événements de radom ».

Les « événements de radom ».

Les « événements de radom ».

Edward Giersek
à radom dans la prison

À l'époque présente, dans le journal, que les événements ont été fait dans la ville de la ville de la ville. Pour mentionner, dans une tribune du 1er juillet, le journal du P.C., mentionnent les tribunes. Le journal mentionne, mentionne que le livre « nous soulevés de honte », dans la ville de Radom, mentionnent, et le livre « nous soulevés de honte ».

En nous par le travail de la ville de Radom, un événement mentionne que les événements de la ville de Radom, mentionnent, et le livre « nous soulevés de honte ».

Les « événements de radom ».

Les « événements de radom ».

Les « événements de radom ».

229. **Kaczmarek Iwona.** Co to jest ścieżka zdrowia? // 7 Dni. – 2009, nr 199, s. 8
230. **Kaczmarek Iwona.** Plecy miałem sine // 7 Dni. – 2009, nr 165, s. 6
231. **KALA.** Obchody rocznicy Czerwca '76 // Gazeta Wyborcza - Radom. – 2009, nr 147, s. 3, il.
232. **Kalendarium** Czerwca '76 : 25 czerwca 1976 // Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska. – 2009, nr 695, s. 2-3, il.
233. **(kop).** Nowe dokumenty na temat sprawy księdza Kotlarza // Echo Dnia Radomskie. – 2009, nr 180, s. 1
234. **Krzysztofik Marcin.** Represje w czerwcu 1976 r. // Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska. – 2009, nr 695, s. 3-6, il.
235. **Kutkowski Piotr.** Dostał odszkodowanie za „sypanie” kolegów // Echo Dnia Radomskie. – 2009, nr 294, s. 10, il.
236. **Kutkowski Piotr.** Pośmiertne honory dla księdza Romana Kotlarza // Echo Dnia Radomskie. – 2009, nr 102, s. 3, il.
237. **Kutkowski Piotr.** Radom : skromne uroczystości w rocznicę czerwca 1976 // Echo Dnia Radomskie. – 2009, nr 147, s. 3, il.
238. **Kutkowski Piotr.** Teczki agentów w komputerze // Echo Dnia Radomskie. – 2009, nr 15, s. 4, il.
239. **Ludwińska Katarzyna.** Obchody Czerwca '76 // Gazeta Wyborcza - Radom. – 2009, nr 146, s. 5, il.
240. **Mazur Mariusz.** 1956 - 1970 - 1976 : propagandowy paradygmat rewolucji robotniczej. Streszcz. ang. // Rocznik Lubelski. – T. 35 (2009), s. 201-214
241. **md.** Miejsce naznaczone cierpieniem : 33. rocznica Radomskiego Czerwca // Gość Niedzielny. – 2009, nr 27, dod. Ave Gość Radomski, nr 27, s. III, il.
242. **(ppp).** Męczennik Radomskiego Czerwca // Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska. – 2009, nr 698, s. 6-7, il.
243. **Rusek Małgorzata.** To będzie kluczowy werdykt // Gazeta Wyborcza - Radom. – 2009, nr 159, s. 1, il.
244. **Rusek Małgorzata.** Wyroków im nie uchylono, bo nie protestowali // Gazeta Wyborcza - Radom. – 2009, nr 151, s. 1, il.
245. **Rusek Małgorzata.** Zadośćuczynienie nie dla radomian? // Gazeta

Wyborcza - Radom. – 2009, nr 170, s. 3, il.

247. **Witkowska Ewelina.** Wernisaż miał lokalne akcenty // Echo Dnia Radomskie. – 2009, nr 35, s. 8, il.

246. **33 [Trzydziesta trzecia] rocznica** Radomskiego Czerwca '76. // Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska. – 2009, nr 696, s. 1-7, il.

Die ZEIT — Nr. 31 — 23. Juni 1976

Urteile in Polen

Exempel statuiert

Harte Strafen – politisch motiviert

A b 1970 die polnischen Arbeiter nach blutigen Unruhen den damaligen Parteiführer Gomułka aus dem Amt trieben und Edward Gierek an die Macht brachten, da gebietet er zum neuen Stil, daß Gierek den Demonstranten Straffreiheit verspricht. Pünktlich ein Jahr später ist die Reaktion der Obrigkeit anders und hart. Sieben der vielen tausend streikenden Arbeiter der Traktorenfabrik in Ulmus schiedes in einem nicht zweifelhafte rechtmäßig abgewinkelten Verfahren (Ausschluß der wertlichen Presse) zwischen drei und fünf Jahre Gefängnis reduziert. Sie hatten einen Schwenkstrang demonstriert und — angeblich — eine verbundene Lokomotive zum Entgleisen gebracht. In Radom wurden sechs meist junge Angeklagte zu Haft zwischen vier und sechs Jahren verurteilt. Dort hatte es wie der Bürgermeister Tadeusz Karwicky in öffentlicher Rede angekündigt, zwei tote Demonstranten und 75 verletzte Militärsoldaten, darunter acht schwerverletzte, gegeben. Das Parteihaus war in Brand gesteckt, Bäume umgeworfen oder zerstört worden. Sächselchen in Höhe von 77 Millionen Zloty sei angebracht worden (umgerechnet zwischen sieben und zehn Millionen Mark).

Schon an den ersten Reaktionen der politischen Führung und der Zeitungen war zu erkennen, daß die Unruhen dieses Mal nicht hingenommen werden würden. Zwar hatte die Regierung unter dem Druck der verhassten Arbeitslosigkeit die um durchschnittlich 89 Prozent erhöhten Preise für Lebensmittel zurückgenommen, lediglich die Preisobergrenzen blieben ungefähr 30 Prozent höher. Aber das Publikum kündigte an, daß, wie es in der amtlichen Sprachregelung heißt, Karwicky und Abgesandter, gewissermaßen Klement und Hagedorn (Horusstrahlen, Yangschicht) geschicklich verfallen werden sollten.

Umgeworfene Lokomotive

Wie viele Arbeiter verhaftet oder fruchtlos entlassen wurden — niemand weiß es zu sagen. Und aber willkürlich verhalten wurde zeigt die Beispiel der Arbeiter von Ulmus. Alle waren sie unbescholten, keine Vorstrafe konnte ihnen zur Last gelegt werden, andere ein allmählich in Radom, wo mindestens mehr der Angehörigen eine ganze Tüte von Vorstrafen im Register haben, wobei allerdings manche Delikte darunter waren, die, wie eine Arbeiterorganisation, im

Zimmer 204 — hier muß sein. Ich klopfe an und sehe das Bild von Minister von Schönlager, dem Leiter des Kanzlers, wenn immer Kanzler wieder einmal seine kein spielen läßt und die durch ein Kraftwort verwirrt. Herr Schönlager wählte ein weißes Amt, wobei er gleich drei Triebpunkte bedient. Ah, der Sekretär von Signo dreht ... Wie? Ich verzeihe Wort. Das liegt an Ihnen von den Telefonnummern ... Was ich dem Kanzler sagen? Signo dreht wie ein, weil der Ka seine Regierungsbildung habe ja und? Bei noch Italienern : die Triebpunkte doch immer ganz locker ... Aber hören Sie zu war doch keine Einmischung darunter verhalten wir noch ganz anders, wenn Sie das gleich wieder als Drohung v. hen. Das ist doch alles nur 1 kann! ... Ich sagen: Pflicht. Eine mit deutsches Angelegen die mit Italien gar nicht zu hat ...

„Hallo! Ah, guten Tag, Wierusz-Ziel ... ja, Ihre Rückhaltung hat der Kanzler sehr anerkannt ... mit Ihre duld zu Ende? Ja, aber bitte Sie sich doch, damit wollte es nur die CDU durchstehende gen; ideologische Abgrenzung. Sie wissen, was ich meine ... Sehen Sie, kann, links? Aber Wierusz-Ziel, was sollen unsere Links sonst wählen SPD, wenn sie nicht Dräger / minister haben wollen!“

Edward Gierek. Bild: ...

Hoecl

ing

248. **Friszke Andrzej.** Gwiezdny czas: trzeba się porozumiewać i wysuwać żądania, ale ważniejsza od żądań jest solidarność – pisał Jacek Kuroń w 1976 r. // *Tygodnik Powszechny*. – 2010, nr 35, dod. *Ludzie tamtego Sierpnia*, s. VI-VIII
249. **(ik).** Pamięci Czerwca // *Echo Dnia Radomskie*. – 2010, nr 144, s. 2, il.
250. **Kaczmarek Iwona.** Byli, ale nie bili // *7 Dni*. – 2010, nr 232, s. 6
251. **Kędracki Jan.** Muzeum imienia bohatera księdza // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2010, nr 219, s. 2, il.
252. **Koś Barbara.** „Bądźmy dumni” : młodzież odkryje historię // *Teraz Radom*. – 2010, nr 51, s. 4, il.
253. **Koś Barbara.** Młodzież sama odkryje historię // *Echo Dnia Radomskie*. – 2010, nr 295, s. 8, il.
254. **Kutkowski Piotr.** Po 50 tysięcy za śmierć taty // *Echo Dnia Radomskie*. – 2010, nr 184, s. 1, il.
255. **Kutkowski Piotr.** Skromniej, bo bez prezydenta // *Echo Dnia Radomskie*. – 2010, nr 131, s. 5, il.
256. **MAR.** Robotniczy protest : ważna karta historii // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2010, nr 146, s. 1, il.
257. **MAR.** Wydaje się, że to tak niedawno // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2010, nr 153, s. 2, il.
258. **MAR.** Zbliżniają się rany : rocznica Czerwca '76 // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2010, nr 147, s. 3, il.
259. **Maszkiewicz Zdzisław.** XXXIV [Trzydziesta czwarta] rocznica Radomskiego Czerwca '76 // *Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska*. – 2010, nr 710, s. 4-7, il.
260. **Męczennik Czerwca :** 34. rocznica śmierci ks. Romana Kotlarza // *Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska*. – 2010, nr 711, s. 4, il.
261. **Niemirski Zbigniew.** Czas na ks. Kotlarza // *Gość Niedzielny*. – 2010, nr 25, dod. *Ave Gość Radomski*, nr 25, s. IV-V, il.
262. **Petz Janusz.** Będą bronić zapomnianych // *Echo Dnia Radomskie*. – 2010, nr 145, s. 2, il.
263. **Podsiadły Ewa.** Twój mąż już siedzi, teraz kolej na ciebie // *7 Dni*. – 2010, nr 239, s. 1, il.
264. **(pok).** Rocznicą Czerwca 1976 r. bez Lecha Wałęsy // *Echo Dnia Radomskie*. – 2010, nr 142, s. 5
265. **(pok).** Rocznicą ze Śniadkiem, ale bez Wałęsy // *Teraz Radom*. – 2010, nr 25, s. 3, il.
266. **(ppp).** Radomski Czerwiec '76 // *Biuletyn NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska*. – 2010, nr 708, s. 4-5, il.
267. **Rejczak Jan.** Pamięć o robotniczym proteście // *Kronika Mazowiecka*. – 2010, nr 7-8, s. 4, il.
268. **Rusek Małgorzata.** Historia na fotografiach // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2010, nr 152, s. 3, il.
269. **Rusek Małgorzata.** Odszkodowanie za śmierć w Czerwcu '76 // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2010, nr 186, s. 1, il.
270. **Rusek Małgorzata.** Oskarżenia o represje po robotniczym proteście // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2010, nr 46, s. 1, il.
271. **Rusek Małgorzata.** Poszkodowani chcą razem // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2010, nr 147, s. 3, il.
272. **Rusek Małgorzata.** Radomski sąd sam zdecyduje : prowadzić czy też umorzyć sprawę zomowców // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2010, nr 86, s. 5, il.
273. **Rusek Małgorzata.** Rekompensata za działalność : czerwiec '76 // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2010, nr 187, s. 2, il.
274. **Rusek Małgorzata.** Rocznicą Czerwca '76 // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2010, nr 146, s. 1, il.
275. **Rusek Małgorzata.** Sąd sprawę umorzył, ale misję wypełnił // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2010, nr 101, s. 1, il.
276. **Rusek Małgorzata.** Ścieżki zdrowia pozostaną bezkarne // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2010, nr 183, s. 1, il.
277. **Rusek Małgorzata.** Trybunał nie pomógł w sprawach Czerwca '76 // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2010, nr 28, s. 1, il.
278. **Skórzyński Jan.** Bunt czerwcowy // *Polityka*. – 2010, wyd. spec. *Dekada Gierka*, s. 110-114, il.
279. **Skórzyński Jan.** Narodziny KOR // *Polityka*. – 2010, wyd. spec. *Dekada Gierka*, s. 115-119, il.
280. **Szewczuk Mieczysław.** Dwa pomniki nowoczesnego Radomia // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2010, nr 205, s. 5, il.
281. **Wyrywicz Mateusz.** 1976 [tysiąc dziewięćset siedemdziesiąty szósty] – to był smutny rok // *Niedziela*. – 2010, nr 27, s. 22-23, il.

282. **AG.** Aby pamiętać... // *Panorama Radomska*. – 2011, nr 3, s. 5
283. **(bk).** Radom dumny z Czerwca '76 // *Echo Dnia Radomskie*. – 2011, nr 7, s. 7
284. **CIG.** W Resursie rusza projekt o Czerwcu '76 // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2011, nr 24, s. 3, il.
285. **Jurek Anna.** Młodzi odkryją historię : Czerwiec '76 // *Gazeta Wyborcza - Radom*. – 2011, nr 4, s. 2, il.
286. **Kutkowski Arkadiusz.** Ogień w komitecie // *Miesięcznik Prowincjonalny*. – 2011, nr 1, s. 9-11, il.
287. **Kutkowski Piotr.** „Trzech kumpli” w teatrze // *Echo Dnia Radomskie*. – 2011, nr 113, s.5, il.
288. **Petz Janusz.** Skazany na wegetację // *Echo Dnia Radomskie*. – 2011, nr 103, s. 7, il.
289. **Piotrowska Krystyna.** Tropami historii : nowy projekt w radomskiej Resursie Obywatelskiej // *Gość Niedzielnny*. – 2011, nr 5, dod. *Ave Gość Radomski*, nr 5, s. VI, il.
290. **Sadowski Andrzej.** Przeszłość jest terazniejszością / rozm. Ewelina Wasil // *OK! Magazyn*. – 2011, maj, s. 42-43, il.
291. **Sękowski Stefan.** Adwokat anioła // *Gość Niedzielnny*. – 2011, nr 20, s. 36-37, il.

- AG 282
- Barański Marek 1
- Bąk Zbigniew 2-3
(bk) 5, 134, 283
- Bochyński Romuald Krzysztof 6
- Borowiecka Monika 7
- Bukalska Patrycja 8-9, 118, 135
- Bysiec Zofia 136
- Chojecki Mirosław 10
- Ciepielak Magdalena 11-13, 137-142
- CIG 14, 191, 284
- Cywiński Jan 15
- Deka Marta 16-17
- Długołęcki Piotr 192
- Dołowska Alicja 193
- Doroszewska Urszula 18
- Drela Anna 194-196
- Dudek Antoni 19
- Dzikowska Elwira 197
- Eisler Jerzy 20, 116
- Friszke Andrzej 36, 46, 144, 212, 248
- (ik) 249
- Jacobi Hanna 226
- Jaczyńska Agnieszka 201
- Jurek Anna 21, 285
- Kaczmarek Iwona 145, 198, 229-230, 250
- Kaczmarek Maria 22
- Kaczyński Andrzej 104
- KALA 231
- Kalita Marek 23
- Kamieński Stanisław Zbigniew 24
- Karolak Anna 199
- Kasińska Krystyna 25
- Kędracki Jan 251
- Kępką Agnieszka 26, 147, 180, 183
- KMG 27, 148
- Kołodziejczyk Marcin 28
(kop) 233
- Kosiec Magdalena zob. Sulich-Kosiec
Magdalena
- Koś Barbara 29-32, 149, 155, 252-253
- Kotliński Robert 33
- Kowalik Szczepan 150-151, 200
- Krzemiński Tadeusz 34
- Krzysztofik Marcin 35, 152, 234
- Kuroń Jacek 36
- Kurski Jarosław 37
- Kutkowski Arkadiusz 150, 154-155, 201, 286
- Kutkowski Jerzy 150
- Kutkowski Piotr 38-44, 156-157, 202-205, 235-238, 254-255, 287
- Kuźmiński Michał 85
- Lilpop Jacek 45
- Lipski Jan Józef 46-47
- Lipski Jan Tomasz 46
- Losz Krzysztof 48, 158, 206
- Luciński Sebastian 207
- Ludwińska Agata 159
- Ludwińska Katarzyna 239
- Łaczyński Krzysztof 49
- M.S. 50
- Macierewicz Antoni 51-52, 209
- Majchrzak Aleksandra 160
- Majewski Jerzy S. 99
- Malicki Jacek 161
- MAR 53, 162, 256-258
- Masiarz Ilona zob. Michalska-Masiarz
Ilona
- Maszkiewicz Zdzisław 259

Mazur Mariusz 240
MD 54
Metzger Renata 56-66, 70, 107, 109,
163, 174
MGD 67
Michalska-Masiarz Ilona 22, 68
Miękus Piotr 145, 164
Mizera Radosław 69
Mizerski Wiesław 70-71
Morgiewicz Emil 72
MZM 73

Naimski Piotr 74
Narbutt Maja 75
Natorski Rafał 76-78, 165-167, 210-211
Niemirski Zbigniew 79-81, 168, 261
NIKA 169

Okoński Michał 212
Olszewski Jan 82
Onyszkiewicz Wojciech 83
Ozimek Wojciech 71

Paczkowski Andrzej 36, 85, 212
Petz Janusz 86-87, 170, 213, 262, 288
Piotrowska Krystyna 289
Piotrowski Marcin 88, 171
Podlipniak Paweł 89
Podsiadły Ewa 263
(pok) 90-98, 172, 214-215, 264-265
(ppp) 173, 216, 242, 266

RAF 100
Rejczak Jan 101, 267
REM 102
Reszka Paweł 174
Romaszewska Zofia 103
Romaszewski Zbigniew 103-105
Rosalak Maciej 225
Rusek Małgorzata 56, 106-113,
175-185, 217-221, 243-245, 268-277
Sadowski Andrzej 290
Sasanka Paweł 114-119, 222

Sawicki Aleksander 120
Sękowski Stefan 291
Sielezin Jan Ryszard 186
Skórzyński Jan 278-279
Smoleński Paweł 103, 121
(sok) 223
Spalek Robert 122
Stańczyk Tomasz 225
Stępień Sławomir 116
Sulich-Kosiec Magdalena 123, 187-188
Szańkowski Maciej 124
Szarek Jarosław 225
Szewczuk Mieczysław 280
Szkłarczyk Maciej 212
Szymowski Leszek 125

Terlecki Ryszard 225
(tnt) 224

Waligóra Grzegorz 46
Waluś-Zawadzka Ewa 127
Wasil Ewelina 290
Winnicki Maciej 119, 128-129
Witczak Agnieszka 189
Witkowska Ewelina 247
Wróbel Marzena 226
Wyrwicz Mateusz 281
WZ/COM 190

Zaremba Maciej 130
Zawadzka Ewa zob. Waluś-Zawadzka
Ewa
Ziętek Janina 131
Zimowski Zygmunt 132-133, 227

Echa wydarzeń czerwcowych z 1976 roku w prasie zagranicznej

Tekst stanowi przegląd wybranych artykułów z zachodniej prasy, z czerwca i następnych miesięcy 1976 roku, w których dziennikarze opisywali i komentowali wydarzenia polityczne, jakie rozegrały się w Polsce 25 czerwca i w następnych dniach.

Informacje o protestach robotniczych w Polsce, w dzień po ogłoszeniu przez premiera rządu PRL Piotra Jaroszewicza drastycznej podwyżki cen na podstawowe artykuły żywnościowe, znalazły się na czołowych miejscach w prasie krajów Zachodniej Europy i USA. W pierwszych dniach po proteście zachodnie agencje informacyjne i gazety przekazywały obszernie i szczegółowe relacje z Polski, umieszczając je na pierwszych stronach. Później zainteresowanie przeniosło się na informacje o procesach wytoczonych uczestnikom protestów, a także o reakcjach polskich intelektualistów i polskiego kościoła na wydarzenia.

W zachodniej prasie już wcześniej pojawiały się – nieliczne co prawda – sygnały o obawach polskiego rządu i PZPR, związanych ze zmianą cen. I tak w „US News and World Report” z 23 marca 1976 r. ukazała się krótka informacja o tym, że *polских przywódców niepokoi niebezpieczeństwo powstania robotniczego jako rezultat dotkliwego braku mięsa. Podwyżka cen mogłaby zadziałać jako „detonator”.*

Ta informacja miała zapewne związek z propagandowymi próbami przywódców PRL, poczynawszy od VII Zjazdu PZPR (odbył się w dniach 8–12 grudnia 1975), przygotowania ludzi na „większą elastyczność” cen co w praktyce oznaczało ich podwyżkę.

Nie ulega jednak wątpliwości, że skala i charakter protestów z piątku 25 czerwca 1976 roku były olbrzymim zaskoczeniem dla rządzących i obserwatorów wydarzeń.

Prasa brytyjska

Brytyjskie gazety w sobotę 26 czerwca 1976 roku poinformowały o wycofaniu się polskiego rządu z pomysłu drastycznej podwyżki cen po protestach robotniczych, które miały miejsce w piątek 25 czerwca. Korespondent Agencji Reutersa Vincent Buist w sobotnim wydaniu „The Times” pisał o zatrzymaniu pociągu ekspresowego relacji Warszawa – Paryż i zablokowaniu torów kolejowych w Ursusie. W artykule cytował wypowiedzi strajkujących, którzy stwierdzali, że tak znaczna podwyżka cen na podstawowe artykuły żywnościowe jest dla nich nie

do przyjęcia, zwłaszcza w sytuacji kiedy płace nie rosną. Strajkujący w Ursusie byli przekonani, że strajkuje wiele zakładów w całym kraju, między innymi robotnicy w stoczniach na Wybrzeżu. Korespondent zwracał uwagę, że obecna sytuacja jest najbardziej niebezpiecznym wyzwaniem dla Edwarda Gierka, który doszedł do władzy w grudniu 1970 roku, po zamieszkach w Gdańsku, Gdyni i Szczecinie, spowodowanych również podwyżkami cen. Przytaczał jednocześnie opinie ekonomistów zachodnich o tym, że rządowe subsydia, zabezpieczające konsumentów, osiągnęły w Polsce niebezpieczne proporcje i stały się szczególnie ciężkim brzemieniem w sytuacji, kiedy konieczna jest spłata zaciągniętych długów.

W sobotnim wydaniu dziennika „The Guardian” z 26 czerwca 1976 r. w artykule „Poles’ strike halts rise in food prices” („Strajk Polaków zatrzymuje podwyżki cen”) Hella Pick pisała, że w piątek 25 czerwca rząd polski wycofał się z podwyżek na podstawowe artykuły żywnościowe ze strachu przed totalnym strajkiem, po tym jak w Radomiu i Ursusie robotnicy zaprotestowali w gwałtowny sposób. Premier rządu Piotr Jaroszewicz po niespełna 24 godzinach ogłosił cofnięcie podwyżek cen. Autorka przypominała, że Gierek po dojściu do władzy w 1970 r. utrzymywał stare ceny na żywność, mimo że stawały się one coraz bardziej nierealistyczne. Pisała również o pojawiających się spekulacjach i pytaniach, czy Gierek jest w stanie utrzymać się przy władzy pomimo

popierających jego działania członków politbiura oraz czy decyzja o cofnięciu podwyżek nie była wynikiem presji ze strony Moskwy.

Ten sam dziennik przytaczał wypowiedź korespondenta agencji Reuters Vinceta Buista, w której dziennikarz opisywał strajk w Ursusie – zatrzymanie pociągów do Warszawy, zatrzymanie ekspresu z Paryża do Warszawy, rozkręcanie torów, stawianie metalowych barier na torach i odcięcie energii elektrycznej. Odnotował również zachowanie milicji – od początkowej całkowitej blokady drogi prowadzącej do fabryki w Ursusie do zablokowania miejsca w pobliżu bram zakładu.

„The Daily Telegraph” w artykule wstępnym „Pęknięcie w Polsce” rozpatrywał sprawę z punktu widzenia stosunków Wschód – Zachód. Pisał, że wiadomość o skutecznym przeciwstawieniu się przez polskich robotników drakońskiemu podwyżkom cen żywności przyszła jak gdyby w odpowiedzi na oczekiwania ludzi Zachodu, aby prawdą okazały się słowa Kissingera o kłopotach komunistycznego świata. Dziennik uważał, że kłopoty rządu polskiego z cenami były dowodem kłamliwości twierdzeń o tym, jakoby inflacja nie dotknęła bloku sowieckiego. Podwyżka cen w Polsce będzie konieczna i Gierek będzie musiał ją w jakiś sposób wprowadzić. Artykuł przewidywał represje i zaostrzenia policyjnej kontroli w Polsce oraz przypominał o tezie Kissingera, że próba uwolnienia się przez któregoś z satelitów spod władzy sowieckiej może doprowadzić do wojny.

W „The Times” zamieszczono artykuł „No easy way out for Mr Gierek” („Niełatwa droga przed panem Gierkiem”). Anonimowy autor twierdził w nim, że kłopoty z cenami wynikły z powodu braku porozumienia pomiędzy władzą a robotnikami. Partia nie zdołała przekonać robotników o konieczności podwyżek. Gazeta dziwiła się, że błąd ten popełnił Edward Gierek, który sam przyszedł do władzy na fali robotniczych rozruchów. Być może jednak – pisał dziennik – istniał jakiś spisek zmierzający do dyskredytowania premiera Jaroszewicza. Inną możliwość widział „The Times” po prostu w nieudolności aparatu partyjnego. Pisał, że po rozruchach w roku 1970 Moskwa okazała Polsce „pewną pomoc”. Ale teraz jest to wątpliwe, bo ZSRR sam jest w kłopotach. Konkluzja: rząd w Polsce musi podnieść ceny i pozostają tylko dwie możliwości – użycie siły albo wzmoczenie wysiłków w kierunku przekonania robotników o tej konieczności.

W poniedziałkowym wydaniu „The Times”, z 28 czerwca 1976 roku znajdujemy informacje o propagandowej akcji organizowanej przez władze masowych wieców, na których wyrażano poparcie dla partii i Edwarda Gierka, a jednocześnie potępiano uczestników protestów. W tym samym artykule mowa jest o milczeniu mediów bloku wschodniego o wydarzeniach w Polsce: w Czechosłowacji większość dzienników podała krótką wiadomość o posiedzeniu Sejmu i zatwierdzeniu rządowych ekonomicznych planów, media wschodniemieckie podały

jedynie informacje o rządowej decyzji wycofania się z podwyżek cen.

W tym samym dniu w „The Guardian” ukazał się kolejny artykuł Helli Pick pod znamienym tytułem „The proletariat at last dictated” („Proletariat w końcu pokazał siłę”), w którym autorka informowała, że rządzący Polską publicznie powiedzieli o kłopotach i „chuligańskich ekscesach” w związku z próbą wprowadzenia istotnych podwyżek na podstawowe artykuły żywnościowe, podjętą w czwartek 24 czerwca. Hella Pick pisała o odrzuceniu przez rządzących pokusy siłowego zdławienia robotniczych protestów (w tym względzie Gierek zachował się inaczej niż jego poprzednik Władysław Gomułka) i poddaniu projektu podwyżek „narodowej debacie”, która może potrwać kilka miesięcy. Stwierdziła, że wydarzenia te są ważną lekcją dla komunistycznego świata – oto polscy robotnicy pokazali taki rodzaj siły, która nie jest mile widziana na Kremlu i w innych krajach bloku wschodniego. Autorka artykułu zwracała uwagę, że polskie ekonomiczne problemy pozostają wciąż nierozwiązane. Polityczna decyzja o zamrożeniu cen z 1970 roku pozostawiła je na niezmiennym poziomie przez 5 lat. Wskazywała na próby podejmowane przez przywódców PRL, począwszy od grudniowego Kongresu partii, do przygotowania ludzi na „większą elastyczność” cen, co w praktyce miało oznaczać ich podwyżkę. Jednocześnie nie widziała wystarczających wyjaśnień powodów, dla których władze zdecy-

dowały się na tak drastyczną jednorazową podwyżkę, zamiast stopniowej, jak stało się to na Węgrzech. Ze zdumieniem zauważała, że ceny artykułów żywnościowych na wolnym, czy też „czarnym” rynku są wyższe niż te „oficjalne”, a ci sami robotnicy, którzy płacą wyższe ceny na rozwijającym się wolnym rynku, zademonstrowali sprzeciw wobec podwyżek w państwowych sklepach. Pisząc o wydarzeniach w Ursusie, gdzie robotnicy na znak protestu zablokowali tory kolejowe, autorka zwracała uwagę na fakt, że fabryka ta jest modernizowana we współpracy z firmą Massey Ferguson, a cały projekt finansuje bank Barclay's z Wielkiej Brytanii.

„The Guardian” w wydaniu z 30 czerwca donosił o liście otwartym polskich intelektualistów, wystosowanym do Sejmu, dziennika „Życie Warszawy” oraz biskupów kościoła katolickiego, w którym pisarze, księża i znane osobistości apelują o poszerzenie zakresu wolności, widząc w tym jedyną drogę zapobieżenia „groźnym wybuchom”, jakimi były strajki i rozruchy robotnicze w dniu 25 czerwca. List w imieniu 59 intelektualistów podpisany został między innymi przez: Stefana Kisielewskiego, Stanisława Małkowskiego, Władysława Siłę-Nowickiego, Jana Ziębę, Jakuba Karpińskiego, Jacka Kuronia i Józefa Rybickiego.

„The Guardian” w dniu 2 lipca 1976 podał, za agencją PAP informację o dwóch osobach, które zginęły w Radomiu podczas demonstracji 25 czerwca, powołując się na wypowiedź prezydenta Radomia Tadeusza Kar-

wickiego na wiecu poparcia dla polityki partii i rządu w Radomiu w dniu 30 czerwca.

Z kolei 15 lipca w tej samej gazecie, w artykule zatytułowanym „Gierek bows before workers' Power” („Gierek zgina się przed siłą robotników”) Hella Pick, pisząc o ostatnim posiedzeniu Biura Politycznego PZPR, na którym zdecydowano o zamrożeniu cen na okres co najmniej jednego roku (z wyjątkiem cen na kurczaki i produkty mięsne, których cena miała wzrosnąć o około 35%; dużo mniej niż rządowi planiści proponowali niecały miesiąc wcześniej), zauważyła, że Polska znalazła się w kleszczach. Z jednej strony ekonomiści wiedzą, że kraj potrzebuje znacznie bardziej radykalnych ekonomicznych zmian niż podwyżka cen mięsa, z drugiej – obawa i strach przed protestami robotniczymi zniechęca polityków do podejmowania takich działań. Pozostaje nakłanianie rolników do zwiększenia produkcji mięsa zaś konsumentów do zmniejszenia spożycia, ponieważ Polska potrzebuje pieniędzy z eksportu szynki na zakup ziarna na chleb i paszę, nie wspominając o zachodniej technologii, od której polski przemysł jest zależny. Autorka tekstu przytoczyła opinie polskich ekonomistów, że w Polsce nie jest możliwa stopniowa i zapowiadana podwyżka cen, jak to miało miejsce na Węgrzech, gdyż inna jest struktura własności rolnej w tych krajach. O ile rolnictwo na Węgrzech było w większości kontrolowane przez państwo, o tyle w Polsce rolników, będących

właścicielami ziemi, nie było łatwo kontrolować. Dziennikarka dodała, że Gierek nie może liczyć na zwiększone dostawy żywności, ropy i innych surowców po niższych cenach ze Związku Radzieckiego, a Zachód jest coraz bardziej niechętny w przyznawaniu Polsce kredytów. W czerwcu pierwszy sekretarz partii odczuł siłę robotników, którzy ewidentnie nie akceptowali nagłego wzrostu kosztów życia. Znalazł się więc w politycznym i ekonomicznym uścisku, z którego nie ma łatwego wyjścia.

Na końcu artykułu Hella Pick wspominała o nowych uregulowaniach dotyczących turystów; polscy turyści wyjeżdżający za granicę mogą zabrać ze sobą 2 kilogramy mięsa lub wyrobów mięsnych a nie-polscy turyści tylko ilość potrzebną do powrotu do domu.

Prasa amerykańska

W „The Washington Post” informacje o wycofaniu się rządu z podwyżki cen, jako reakcji na robotnicze protesty, pojawiły się w sobotę 26 czerwca. W komentarzu do tych wydarzeń dziennik zauważa, że w roku 1971 Związek Radziecki pomógł Gierkowi, poprzez kredyty, utrzymać ceny żywności na niezmiennym poziomie. Obecnie, w sytuacji gdy polski rynek związany jest bardziej z rynkiem zachodnioeuropejskim, pomoc ze strony Kremla miałaby efekt zupełnie marginalny. Dodatkowo ZSRR wskazywał ostatnio, że Polska zbyt dużą uwagę poświęca potrzebom wewnętrznym a niewystarczającą rozwojowi ekonomicznego programu, budującego

wspólny rynek krajów bloku wschodniego. Gazeta przekazała informacje o strajku w Ursusie i o niespodziewanym przemówieniu premiera Piotra Jaroszewicza, wycofującego projekt podwyżek. Przypomniała również wypowiedzi Edwarda Gierka z grudniowego zjazdu partii, w których dawał do zrozumienia, że w następnym roku rząd przeprowadzi analizę struktury cen na podstawowe produkty żywnościowe a nowe propozycje będą przedstawione po konsultacjach z klasą robotniczą.

W tej samej gazecie następnego dnia ukazał się artykuł Dusko Doder „Wycofanie cen pozostawia Polaków w głębokim problemie”. Autor przypominał, że polska, jak inne kraje Europy Wschodniej, pożyczyla dużo pieniędzy od krajów zachodnich, aby sfinansować równowagę spłat deficytu i stworzyć nowe zakłady pracy. W tym czasie standard życia Polaków poprawił się znacznie, płace poszły w górę, a ceny na podstawowe artykuły pozostały na poziomie lat 60-tych. Doder pisze, że Europa Wschodnia jest na początku odczuwania wpływu światowego ekonomicznego kryzysu z 1973 roku. Co więcej, z powodu silnego ekonomicznego zadłużenia, zachodnie banki są coraz bardziej niechętnie kolejnym pożyczkom.

Autor podkreślał również całkowite milczenie mediów wschodnich o wypadkach w Polsce. Przytaczał wypowiedź jugosłowiańskiego wydawcy, który w rozmowie z dziennikarzem szczerze przyznał, że podanie informacji o zamieszkach mogłoby „dać ludziom pomysł”.

Dziennik przytaczał również fragment artykułu z „Trybuny Ludu”, która poprosiła czytelników, aby *docenić największą odwagę i opanowanie przywódców kraju decydujących o wycofaniu czwartkowej podwyżki cen.*

W następnych dniach korespondenci dziennika donoszą o organizowanych przez partię wiecach poparcia dla Edwarda Gierka oraz o rozpoczętym 29 czerwca spotkaniu liderów partii komunistycznych w Berlinie Wschodnim.

W kontekście tego wydarzenia podana została informacja, że normalnie unikający jak ognia samolotów Breżniew nie pojechał do Berlina Wschodniego jak zawsze pociągiem, tylko odleciał samolotem. Niezwłocznie zauważyli to zachodni korespondenci w Moskwie i natychmiast wytknęli przyczynę tego dziwnego odstępstwa od starych przyzwyczajęń: strach przed robotnikami na liniach kolejowych w Polsce okazał się większy od obawy przed podróżą samolotem.

Interesujący komentarz pojawił się 28 czerwca w „The Baltimore Sun”, w którym, po przypomnieniu protestów z 1956 i 1970 roku, redakcja wyrażała zdziwienie, że Gierek podjął próbę gwałtownej podwyżki cen, zamiast pójść drogą ich stopniowej i rozłożonej w czasie zmiany. Wykazał się krótką pamięcią, bo przecież kilka lat wcześniej podobne okoliczności spowodowały odsunięcie Gomułki od władzy. Dla autora komentarza ostatnie wypadki naprawdę pokazały, że w takim narodzie jak polski, zastoso-

spodarki jest niemożliwe. Z natury niezależni i pokazujący swój indywidualizm Polacy są w rozpaczy ponieważ doktryna marksistowska i system komunistyczny zostały im narzucone siłą. Polska pozostaje krajem katolickim i krajem, w którym chłopci pracują na swojej ziemi. Autor twierdził, że reżim wpadł w sidła sprzeczności swojej własnej ideologii.

Montrealaska gazeta codzienna „The Gazette” w wydaniu z dnia 26 czerwca 1976 roku, cytując agencję Reutera, na pierwszej stronie poinformowała o zamieszkach w Polsce, spowodowanych rządowym planem podwyżek cen i ich natychmiastowym wycofaniu. W następnych dniach gazeta przynosiła wiadomości o organizowanych przez władze wiecach poparcia dla partii, rządu i Edwarda Gierka a także potępiających uczestników wydarzeń w Radomiu i Ursusie.

2 lipca „The Gazette” podała informację, za agencjami Reuter i UPI, o śmierci dwóch demonstrantów w Radomiu. Przytoczyła również wypowiedź prezydenta miasta, że demonstranci prowadzeni przez chuliganów zaatakowali budynek komitetu partii i podpalili go.

Dziennik „The Washington Post” w artykule z 30 czerwca „Communism’s Problems”, poruszającym problemy ideologii komunistycznej po berlińskim szczycie, zauważył, że sytuacja w Polsce pokazała, że kraj ma najgorsze cechy dwóch światów: kapitalistyczny cykl i ograniczenia socjalizmu. Zachód nie ma żadnego powodu, aby życzyć komunizmowi dobrze, ale ma również

mocny, długofalowy ekonomiczny i polityczny interes w dobrobycie i względnej niezależności Polski i innych krajów wschodnioeuropejskich. W przyszłości – pisze autor – dezintegracja komunistycznego ruchu będzie dobrze służyła zachodniemu światu. Na ten cel nakierowana jest polityka Forda-Kissingera: wywieranie nacisku na zachodnich komunistów, aby udowodniali, że nie są tylko wykonawcami poleceń Kremla.

W tym samym wydaniu dziennika ukazał się interesujący artykuł Petera Osnosa „Polish city is symbol of unrest” („Polskie miasto jest symbolem zamieszek”). W korespondencji z Radomia autor wskazuje, że splądrowany budynek komitetu partii stał się symbolem robotniczego gniewu, który wybuchł w piątek 25 czerwca i zmusił rządzących do wycofania się z ogłoszonej dzień wcześniej podwyżki cen.

Radom – pisze autor – jest typowym przemysłowym miastem liczącym około 180 tys. mieszkańców, dla których głównymi miejscami zatrudnienia są liczne zakłady przemysłu metalowego i skórzanego. Choć miasto oddalone jest zaledwie 100 km od Warszawy, to wyczuwa się w nim mocną prowincjonalną atmosferę, wynikającą zapewne z faktu, że większość mieszkańców Radomia stanowią ludzie, którzy przybyli tu ze wsi.

Korespondent opisał również rozmowę z młodym oficerem służb bezpieczeństwa w komendzie milicji w Radomiu, która odbyła się podczas zatrzymania go w celu kontro-

li dokumentów. Oficer ów komentując wydarzenia z piątku powiedział, że młodzi ludzie *naoglądali się zbyt wielu amerykańskich filmów i próbowali przenieść zaobserwowane wzorce na ulice naszego miasta.* Był on przekonany, że aresztowanych ludzi władza wypuści na wolność po kilku dniach. Korespondent podkreślał, że Radom był najwyraźniej oszołomiony tym, co się stało, zaskoczony mocnym potępieniem na wiecach w całym kraju i przestraszony, że takie wypadki mogłyby się powtórzyć. Na koniec korespondent przytoczył wypowiedź młodej dziewczyny, która podsumowała to, co wydarzyło się w mieście – *To był jedynie początek.*

W następnych dniach dziennik przynosił wiadomości podane w polskiej telewizji, przytaczając wypowiedź prezydenta miasta Radomia, który poinformował o dwóch ofiarach śmiertelnych i 75 milicjantach rannych podczas zajść w mieście.

2 lipca w „The Washington Post” ukazał się kolejny artykuł Petera Osnosa, omawiający polityczną i ekonomiczną sytuację w Polsce. Autor pisał, że tak przeprowadzona podwyżka cen była polityczną i ekonomiczną „gafą”, którą trudno pojąć Polakom i zachodnim dyplomatom. Zmiany bowiem były spodziewane od miesięcy, ale nikt nie przypuszczał, że mogą one mieć taki dramatyczny finał. Wielu obserwatorów jest przekonanych – pisał autor – że tylko poprzez gwałtowne wycofanie się z podwyżek Gierek uniknął utraty władzy. Zamiast atmosfery stabilności po wprowadzeniu

nowych cen (a jest to warunek ekonomicznego rozwoju kraju) – pisze Osnos – przywódcy partii i rządu doprowadzili robotników do protestów, rozczarowali rolników, spodziewających się wyższych cen za ich produkty, przestraszyli intelektualistów możliwością represji i odkryli wszystkim, że partyjna biurokracja straciła kontakt z opinią publiczną. Nadchodzące tygodnie – twierdził korespondent – będą dla Gierka największym jak do tej pory testem.

Victor Zorza w tym samym dzienniku, w artykule „The Mishandled Polish Strikes” („Zaprzepaszczone polskie strajki”), pisał że kilka dni przed ogłoszoną podwyżką w gazetach ukazało się sporo artykułów o pilnej potrzebie wzrostu cen, ale trudno jest ten fakt uznać za „konsultacje z robotnikami”. Autor stwierdził, że ludzie poczuli się oszukani przez rząd. Wierzyli, że jakiegokolwiek zmiany cen będą z nimi konsultowane, bo takie obietnice rządzący złożyli dochodząc do władzy w 1970 r.

Ta sama gazeta w dniu 30 lipca informowała o 53 osobach skazanych w sądach Radomia i Warszawy za udział w protestach 25 czerwca.

„The New York Times” w wydaniu z 26 czerwca 1976 roku szeroko rozpisywał się o wydarzeniach w Polsce. James Feron w artykule „Polish Protest the 3rd In 20 Years” („Polski protest już trzeci w ciągu 20 lat”) przypomniał, opisując wydarzenia z roku 1956 i 1970, że protesty z 25 czerwca są kolejną reakcją robotników w Polsce na podwyżki cen, a przekaz tych pro-

testów jest taki sam – „życie jest wystarczająco trudne – nie czynicie je trudniejszym”.

W wydaniu z dnia 27 czerwca „The New York Times” informował o dwóch powodach robotniczego protestu. Pierwszym z nich był bunt przeciwko ekonomicznym – a nie politycznym – warunkom życia; dziennik uważał, że Polska jest krajem o najniższym standardzie życia wśród krajów Europy Wschodniej. Drugi powód to fakt, że Polacy mają więcej kontaktów ze światem zachodnim niż jakiegokolwiek kraj z Układu Warszawskiego – więcej amerykańskiego jazzu, więcej młodych ludzi w dżinsach, większy kontakt z zachodnią poezją, literaturą i filmem.

28 czerwca dziennik poinformował o reakcji polskiego rządu na wydarzenia w Radomiu i w Ursusie; wspominał również o publikacjach we wschodnoniemieckiej prasie, która przytoczyła tekst telewizyjnego wystąpienia premiera Piotra Jaroszewicza, odwołującego podwyżki cen w Polsce (nie wspominając nic o robotniczych protestach). Zauważono, że publikacje te ukazały się w przeddzień szczytu europejskich komunistów, rozpoczynającego się w Berlinie 29 czerwca. Autor tekstu, powołując się na źródła Niemiec Wschodnich, informował o obawach mieszkańców rejonów sąsiadujących z Polską, czy wzrastająca ilość klientów z Polski nie spowoduje braków w zaopatrzeniu w niemieckich sklepach.

W następnych dniach w dzienniku pojawiały się informacje agencyjne o protestach w Polsce, szczegó-

nie podkreślany był fakt zniszczenia i podpalenia przez demonstrantów siedziby komitetu partii w Radomiu oraz organizowane przez władze wiece poparcia dla partii i Edwarda Gierka. W artykułach analizujących ekonomiczne problemy Polski zwraca uwagę na brak odwagi rządzących we wprowadzaniu wcześniejszej i stopniowej podwyżki cen na artykuły żywnościowe, wynikający zapewne z pamięci wydarzeń z 1970 roku. Polska ma więcej naturalnych surowców niż inne kraje Europy Wschodniej – informował dziennik i jednocześnie przytaczał opinię polskiego eksperta, że podniesienie cen węgla eksportowanego do Rosji spotkałoby się z podwyżką cen ropy, którą Polska musi kupować w ZSRR. Dziennik pisał też o wpływie jaki ma inflacja krajów Zachodniej Europy na kraje Europy Wschodniej; rosną bowiem koszty technologicznie zaawansowanych towarów i dóbr kupowanych przez kraje wschodnie na zachodzie. Komentator Clyde H. Farnsworth zauważał, że Polska jest postrzegana jako kraj, którego oczekiwania lepszych standardów życia przekraczają możliwości rządu aby je zaspokoić, a gwałtowność protestu wyjaśnia danymi statystycznymi, które pokazują, że w rodzinach o niższych dochodach wydatki na żywność przekraczają połowę zarobków.

W lipcu 1976 roku w „The New York Times” pojawiały się informacje o procesach wytoczonych protestującym robotnikom Radomia i Ursusa i zapadających w nich wysokich wyrokach. Pod koniec miesiąca gazeta informo-

wała o ponad 50 skazanych. Podała również informację o podwyżce cen na Węgrzech, która nie spowodowała robotniczych protestów.

19 sierpnia amerykańska gazeta poinformowała o liście wystosowanym przez Episkopat Polski do premiera rządu Piotra Jaroszewicza, w którym biskupi skrytykowali władze za przetrzymywanie w więzieniach protestujących robotników i wydawanie zbyt wysokich wyroków. Za obrazę uznali łączenie uzasadnionego protestu robotniczego z występami chuliganów.

W artykule z dnia 19 września zatytułowanym „w Polsce rośnie poczucie kryzysu” Flora Lewis, powołując się na rozmowy z komunistycznymi dygnitarzami, specjalistami z różnych branż i zachodnimi dyplomatami, pisała o atmosferze dużego napięcia w kraju. Przywołała opinie ekonomistów, że Polska jest bardzo zadłużona i znajduje się w bardzo trudnej sytuacji ekonomicznej. Przytoczyła pytania, które padały zarówno ze strony komunistów jak i ludzi spoza partii: *Dlaczego nie mówią nam prawdy? Dlaczego traktują ludzi dorosłych jak dzieci?* Lewis powołując się na wiarygodne źródła pisała, że Gierek pozostał – dla polskich komunistów, opinii publicznej a także dla Moskwy i Waszyngtonu – człowiekiem, który najlepiej poradzi sobie z wydobyciem kraju z obecnego położenia. Wskazywała jednak na pewne sygnały mówiące o tym, że niektórzy dygnitarze partyjni zaczęli mu się przeciwstawiać i stęrować w stronę bardziej represyjnej polityki, która umożliwiłaby podjęcie

ekonomicznie bolesnych dla społeczeństwa kroków.

18 września dziennik podał wiadomość za agencją UPI, że przywódcy komunistyczni w Polsce porzucili wszystkie plany podwyżek cen na podstawowe artykuły żywnościowe aż do połowy roku 1978 w celu uniknięcia niepokoju społecznego. Cytując „Politykę” napisał, że *władze zdecydowały rozwiązać problem wolniej i stopniowo. Nawet zapowiadane na ten rok propozycje wzrostu cen mięsa i drobiu o 35% zostały odłożone.*

Natomiast dzień później gazeta doniosła, że kościół katolicki w Polsce, w liście z 10 września odczytanym w kościołach w niedzielę, zaapelował o poparcie rządowych wysiłków w celu rozwiązania ekonomicznego kryzysu. Ten ruch – pisano – w zawiłych relacjach pomiędzy hierarchią a komunistycznym rządem odzwierciedla rosnącą współpracę i obopólną zależność pomiędzy dwoma antagonistycznymi filarami kraju. Gazeta informowała także, że fragment listu episkopatu, dotyczący amnestii dla aresztowanych i skazanych robotników, w publicznych mediach został pominięty tak samo jak protest przeciwko cenzurze.

22 września w „The New York Times” ukazał się kolejny artykuł Flory Lewis pod tytułem „Suprise for Polish Communists: Leaders Lost Touch With Public Opinion” („Zaskoczenie dla komunistów: przywódcy stracili kontakt z opinią publiczną”). Autorka, powołując się na osoby wysoko postawione w partii, pisała, że wśród wysiłków, które poczy-

nił rząd w celu przetestowania prawdopodobnych reakcji ludzi na podwyżki cen, była konsultacja z 50 pierwszymi sekretarzami partii. Tylko jeden ostrzegł, że mogą one spowodować zamieszki i protesty; pozostali twierdzili, że ludzie zrozumieli potrzebę zmian i zaakceptują podwyżki. Co więcej – podaje gazeta za swoim źródłem – przywódcy z Kremla wyrazili obawy w związku z polskimi planami i sugerowali, że podwyżki nie powinny być tak duże i tak nagłe. Odpowiedź z Warszawy brzmiała, że polscy komuniści lepiej znają swój kraj niż Rosjanie, a zmiana cen jest dobrze przygotowana. Nikt nie potrafił autorce artykułu wyjaśnić, jak się stało, że planowana i spodziewana podwyżka cen rządu 30% nagle uległa podwojeniu a często potrojeniu. Prawdopodobnie należało na takie rozwiązanie premier Jaroszewicz, który z pomocą innych członków Biura Politycznego przekonał do tego planu, początkowo niechętnego mu, Gierka. Pomimo wysiłków Gierka, który wprowadził praktyki podróżowania po kraju, występowania i przemawiania na licznych spotkaniach, reakcja robotników w czerwcu pokazała brak kontaktu partii z ludźmi, co dobrze oddają słowa jednego z komunistów: *rozmawialiśmy sami ze sobą.*

Prasa francuska

Prasa francuska podała wiadomości o buncie polskich robotników z pewnym opóźnieniem, ale za to od razu z komentarzami swych korespondentów.

Paryski „Le Monde” podkreślił, że za blokowane pod Warszawą pociągi zaj-

mowały wiele kilometrów trasy. Korespondent wiedeński „Le Monde” Manuel Lucbert podzielał zdanie wielu swoich zachodnich kolegów, że podwyżki cen żywności są w Polsce ekonomiczną koniecznością i stawiał retoryczne pytanie, czy Gierek dla ich wprowadzenia nie będzie musiał użyć siły. Stwierdzał, że kapitulacja była dowodem impotencji systemu komunistycznego. Zaznaczał, że Gierek umyślnie usunął się w tej sprawie na drugi plan, wysuwając na czoło Jaroszewicza, ale wątpił czy będzie mógł się uchylić od skutków policzka wymierzonego swemu stałemu współpracownikowi przez robotników. Korespondencję kończył Lucbert drugim retorycznym pytaniem: w jaki sposób Polska zdoła wywiązać się w tym roku ze swych zadań gospodarczych i finansowych, jeśli w sprawie cen zostanie przy status quo? Wszak stan obecny naraża na niebezpieczeństwo całą polską politykę gospodarczą.

Konserwatywne „Le Figaro” podkreśliło zwłaszcza szeroki zasięg ruchu protestu. Ale wnioski na przyszłość wyciągało podobne jak „Le Mond”, bo także zdaniem tego dziennika podwyżek cen nie da się w Polsce uniknąć. Anonimowy autor korespondencji w „Le Figaro” nie miał wątpliwości, że Gierek wystawił Jaroszewicza i twierdził, że w Warszawie już krąży pogłoski o jego dymisji.

Zdaniem „Le Monde” z wydarzeń w Polsce można wyciągnąć dwie ważne nauki. Po pierwsze, że kryzys światowy bynajmniej nie oszczędził krajów socjalistycznych, że przeżywają one „galopującą” inflację – zwłaszcza

państwa satelickie w sposób krzywdzący uzależnione od Kremla i od krajów trzeciego świata, którym, ze względów doktrynalnych, płacić muszą za surowce zbyt wygórowane ceny. Druga nauka polega na ustaleniu, że „potencjał rewolucyjny” w Polsce jest olbrzymi i trwały. Niestety – pisze – należy wątpić, czy robotnicy polscy utrzymają w mocy swe „prawo weta”, choć tym razem ten rewolucyjny potencjał polskiego narodu będzie zapewne zwalczany nie „na gorąco” tylko „na zimno”.

Nowym elementem w informacjach „Le Figaro” było przytoczenie głosu radia budapeszteńskiego, że cofnięcie przez polski rząd podwyżek cen nie może być niczym innym jak ich odroczeniem i to nawet wtedy, gdyby władze szczerze pragnęły całkowicie je anulować. Konieczność ich jest „obiektywna”. I dlatego w razie potrzeby Breżniew nie dopuści do „robotniczego weta”.

W całej następnej wtorkowej korespondencji „Le Monde” podał informację o spaleniu budynku komitetu partii w Radomiu i położył olbrzymi nacisk na rozmach i masowość robotniczego protestu w Polsce, po czym zajął się kontrakcją propagandową PZPR, podkreślając jej chaotyczność i absurdalność – skoro na wiecach zarzuca się robotnikom brak poczucia odpowiedzialności, awanturnictwo i chuligaństwo a jednocześnie cofa się podwyżki to wniosek nasuwa się oczywisty, że rząd ugiął się przed ludźmi nieodpowiedzialnymi, przed awanturnikami i chuliganami.

Tygodnik „The Economist” z 3–9 lipca 1976 roku przyznał, że w ciągu

minionych dziesięciu lat Zachód postępował tak, jak gdyby klucz do odmiany w Europie Wschodniej leżał wyłącznie w Moskwie, u Breżniewa na Kremlu i jak gdyby bez błogosławieństwa rządu sowieckiego nie można było niczego uczynić dla poprawy losu Polaków i innych narodów tego rejonu. Polityka taka nie jest już wskazana „The Economist” doradza demokracjom zachodnim, by w swej polityce wschodniej orientowały się nie na Związek Sowiecki, lecz na mniejsze kraje Europy Wschodniej. Oto zdaniem tygodnika morał wydarzeń w Polsce: partie komunistyczne Europy Wschodniej winny zmienić swe metody, przyjmując zasadę pluralizmu, porzucić leninowską koncepcję wszechpotężnej partii. „Powstanie w Polsce w roku 1970 oznaczało punkt zwrotny w historii Europy Wschodniej, obecne zwycięstwo robotników polskich było być może również takim punktem zwrotnym” – pisał tygodnik.

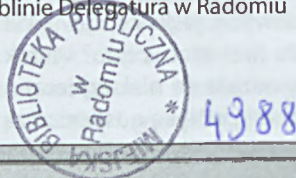
Prasa polonijna

Duży odzew, co zrozumiałe, wydarzenia z 25 czerwca 1976 roku wywołały w gazetach polonijnych. Londyński „Dziennik Polski” i „Dziennik Żołnierza”, czy chicagowski „Dziennik Związkowy” na bieżąco informowały czytelników o sytuacji w kraju.

W „Dzienniku Polskim” w dniu 10 lipca 1976 r. ukazała się fraszka Tadeusza Polanowskiego „Quo vadis...”
Stanąć w kolejce? O nie, dobrodzieje!
Ursus dał przykład: stanęły koleje.
I specjalistom od tej „polskiej drogi”
Ursus dał lekcję: wziął byka za rogi!

Bogusław Bek

Autor jest pracownikiem Instytutu Pamięci Narodowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Oddział w Lublinie Delegatura w Radomiu

Biblioteka im. Załuskich
Radom

675892

ISBN 978-83-930213-5-2